

Hans Henrik Bruun
stud.scient.pol.

Max Webers krav om værdifrihed i videnskaben¹⁾.

1. Forudsætninger for Webers fremsættelse af værdifrihedskravet.

Webers videnskabsteoretiske produktion falder i alt væsentligt mellem 1904 og hans død 1920. Af interesse i den foreliggende sammenhæng er først og fremmest artiklerne "Die "Objektivität" sozialwissenschaftlicher und sozialpolitischer Erkenntnis" (1904), "Der Sinn der "Wertfreiheit" der soziologischen und ökonomischen Wissenschaften" (oprindeligt udarbejdet som debatoplæg 1913, omarbejdet 1917), "Wissenschaft als Beruf" (oprindeligt foredrag, 1919), samt Webers indlæg på "Verein für Sozialpolitik"s Kongres i Wien 1909 (W 146-214, 489-540, 582-613; S 416-23). Ligesom perioden i øvrigt præges af, at synspunkter, som vi normalt ville betegne som specifikt moderne, bryder igennem på en lang række områder inden for kunst og videnskab, vidner også den reaktion som møder disse arbejder om, at de er blevet opfattet som banebrydende og kontroversielle. Denne opfattelse må siges i alt væsentligt at have beholdt sin gyldighed: værdifrihedsprincippet diskuteres stadig ivrigt, og - skønt diskussionsdeltagerne ikke altid gør sig det klart - normalt med udgangspunkt i Webers tanker.

Det er væsentligt at gøre sig klart, at den intellektuelle baggrund, hvorpå Webers hævde af videnskabens værdifrihed skal ses, ikke var præget af skepsis, men tværtimod af stærk optimisme mht. videnskabens muligheder. De positivistiske strømninger fremhævede den empiriske naturvidenskabs metode som paradigma for al videnskabelig stræben og hævdede ad denne vej at kunne nå frem

1) Henvisninger til Webers arbejder gives i parentes i selve teksten. M.h.t. betydningen af de anvendte forkortelser henvises til litteraturdiskussionen sidst i artiklen.

Hans Henrik Bruun
stud.scient.pol.

Max Webers krav om værdifrihed i videnskaben¹⁾.

1. Forudsætninger for Webers fremsættelse af værdifrihedskravet.

Webers videnskabsteoretiske produktion falder i alt væsentligt mellem 1904 og hans død 1920. Af interesse i den foreliggende sammenhæng er først og fremmest artiklerne "Die "Objektivität" sozialwissenschaftlicher und sozialpolitischer Erkenntnis" (1904), "Der Sinn der "Wertfreiheit" der soziologischen und ökonomischen Wissenschaften" (oprindeligt udarbejdet som debatoplæg 1913, omarbejdet 1917), "Wissenschaft als Beruf" (oprindeligt foredrag, 1919), samt Webers indlæg på "Verein für Sozialpolitik"s Kongres i Wien 1909 (W 146-214, 489-540, 582-613; S 416-23). Ligesom perioden i øvrigt præges af, at synspunkter, som vi normalt ville betegne som specifikt moderne, bryder igennem på en lang række områder inden for kunst og videnskab, vidner også den reaktion som møder disse arbejder om, at de er blevet opfattet som banebrydende og kontroversielle. Denne opfattelse må siges i alt væsentligt at have beholdt sin gyldighed: værdifrihedsprincippet diskuteres stadig ivrigt, og - skønt diskussionsdeltagerne ikke altid gør sig det klart - normalt med udgangspunkt i Webers tanker.

Det er væsentligt at gøre sig klart, at den intellektuelle baggrund, hvorpå Webers hævde af videnskabens værdifrihed skal ses, ikke var præget af skepsis, men tværtimod af stærk optimisme mht. videnskabens muligheder. De positivistiske strømninger fremhævede den empiriske naturvidenskabs metode som paradigma for al videnskabelig stræben og hævdede ad denne vej at kunne nå frem

1) Henvisninger til Webers arbejder gives i parentes i selve teksten. M.h.t. betydningen af de anvendte forkortelser henvises til litteraturdiskussionen sidst i artiklen.

til formuleringen af (mere eller mindre metafysisk og absolut definerede) objektive lovmæssigheder for alle livsområder. Over for denne betoning af det almene og abstrakte som videnskabens mål peger den ynge historiske skole på det enestående og konkrete som samfundsvidenskabernes egentlige interessefelt; men selv de a-teoretiske, beskrivende studier, som de yngre historikere kræver og selv driver, opfattes af dem som led i en art "historisk induktion", der vil kunne munde ud i en fuldstændig (og dermed objektiv) viden om de undersøgte konkrete fænomener.

Weber er på mange punkter præget af den yngre historiske skole, men han afviger fra den på to væsentlige punkter: Han anerkender teoriens legitime plads side om side med interessen for det konkrete i fænomenerne; og han afviser den optimistiske fremskridts-tro som fører historikere som Gustav v. Schmoller til at indlæse en positiv etisk dimension i det konkret-historiske approach. I anerkendelsen af teoriens rolle ligger en vigtig motiverende faktor bag Webers beskæftigelse med videnskabsteoretiske spørgsmål overhovedet og specielt med den videnskabelige begrebsdannelse; og afvisningen af den økonomisk-historiske videnskab som leverandør af etiske maximer reflekterer hans grundlæggende opfattelse af skismaet mellem videnskab og værdier, en opfattelse som i den konkrete polemiske sammenhæng stemmer overens med hans eminent politiske temperament.

2. Værdier som illegitimt element i videnskaben: værdifrihed.

Det krav, som normalt betegnes som princippet om videnskabens værdifrihed kan i sin mest generelle form siges at bestå i en hævvelse af, at der på videnskabens forskerplan, dvs. i forskerens relation til sit stof (modsat objektplanet, dvs. stoffet som sådant)¹⁾ bør være en fuldstændig adskillelse mellem videnskab og værdier i bestemte relationer. Tager man hensynet til videnskaben som focus, kan princippet omformuleres til en fastslåen af, at metoder eller resultater, der indeholder værdielementer i de nævnte relationer, ikke kan gøre krav på betegnelsen videnskab.

1) Distinktionen er væsentlig, fordi man undertiden har troet, at Webers værdifrihedskrav forbød videnskabsmanden at beskæftige sig med værdier, altså udelukkende værdierne fra objektplanet. Dette er en elementær misforståelse.

I Webers arbejder, hvor dette krav eller princip fremsættes i en række forskellige sammenhænge (f.eks. W 146 n1, 151, 152, 225, 557; S 402, 418), hvis overhovedet, kun med en kort henvisning til det logiske skel mellem Er og Bør, mellem Sein og Sollen (f.eks. W 127 n1, 146 n1; S 418). Det fremgår af Webers formuleringer, at han anser dette logiske skel for en selvfølgelighed, næsten en trivialitet (W 500).

Det væsentlige er imidlertid ikke hævdelser af skismaet som sådant, men angivelsen af indholdet af de sfærer, hvorimellem det hævdes at bestå.¹⁾ På dette punkt er Weber ikke meget explicit. Hvad angår videnskabssfæren, er hans eneste positive bidrag til dens karakterisering hævdelser af videnskabelige resultater som objektivt sande (W 89)²⁾. Han underbygger dog ikke denne bestemmelse med diskussioner af den principielle mulighed, evt. de tekniske eller metodiske forudsætninger, for at opnå en sådan form for resultater. Værdisfæren står ligeledes, på trods eller måske på grund af den mængde af forskellige benævnelser for den som anvendes af Weber, forholdsvis uklart mht. sit nøjagtige indhold. Dog kan der være grund til at gøre opmærksom på, at handlingsaspektet: værdierne som mål eller motiv for menneskelige handlinger, træder kraftigt frem (W 489, 509, 602). Heri kan man for det første se en omsorg for Webers egen videnskab, sociologien, der netop defineres af ham som "Wissenschaft vom sozialen Handeln":³⁾ hvor menneskelig, målrettet adfærd optræder på forskerens objektplan, er det specielt fristende, og derfor specielt vigtigt at undgå, at det samme handlingselement transponeres til og inkorporeres i de videnskabelige resultater. Men for det andet kan man i

1) Her havde endnu det 19. århundrede normalt under Sein-sfæren indtaget, hvad moderne logikere ville anse for Sollen-præmisser. Herved forsinkedes gennembruddet til et ægte værdifrihedsprincip. Jfr. Arnold Brecht, Political Theory, Princeton 1959, pp. 199-200.

2) Den nærmere fortolkning af Webers begreb "objektiv viden" er ikke helt enkel. Man kan dog efter min mening uden forvrængning omformulere det i nyere terminologi som intersubjektivt overførbart viden (jfr. Arnold Brecht, op.cit., pp. 113-16).

3) Den fuldstændige definition lyder: "... eine Wissenschaft, welche soziales Handeln deutend verstehen und dadurch in seinem Ablauf und seinen Wirkungen ursächlich erklären will" (W 542).

inddragelsen af handlingsaspektet i værdibegrebet hos Weber se udsagnet af en respekt for det handlende menneskes ret til autonomt, altså uden videnskabelig rygdækning, at vælge sine mål og sit engagement.

Ved at begrunde et krav om værdifrihed med henvisningen til det logiske skisma mellem Sein og Sollen, altså til et logisk faktum, åbner Weber selv en kløft mellem værdi- og kausalpræmisser i sin argumentation, som han atter må lukke ved at angive sin (subjektive) opfattelse af det ønskelige i en videnskabs- hhv. en værdisfære af den art, som defineres i den rent logiske argumentation. Denne opfattelse expliciteres da også ofte i hans arbejder. Mht. det ønskelige i en objektivt sand videnskab skelner Weber mellem to former for videnskabelig erkendelse: På den ene side kan viden have teknisk værdi som middel til et mål (W 60, 599-600); og på den anden side kan den være uden sådan værdi, og stræben efter den må således ses som et mål i sig selv (W 61, 599). Det er her karakteristisk, at Weber underspiller betydningen, og især den etiske værdi, af den teknisk motiverede videnskabelige aktivitet og omvendt fremhæver det værdifulde i søgen efter sandhed for sandhedens egen skyld (W 599, 607-08). Først og fremmest er det imidlertid værd at lægge mærke til, at Weber i lige så høj grad som mht. videnskaben fremhæver det positive i en værdisfære som defineret ovf. (f.eks. W 152, 157, 491, 501). Værdien af et autonomt engagement, af ubeviselige målsætninger, står for ham som et næsten væsentligere argument for værdifrihedskravet end hensynet til den objektive videnskab. Kravet om videnskabens værdifrihed er i mindst lige så høj grad et krav om værdiernes videnskabsfrihed. Dette kommer klart til udtryk i en passus i Webers indlæg på 1909-kongressen:

"Der Grund, weshalb ich so ausserordentlich scharf bei jeder Gelegenheit mich wende gegen die Verquickung des Seinsollens mit dem Seienden, ist nicht der, dass ich die Fragen des Sollens unterschätze, sondern gerade umgekehrt: weil ich es nicht ertragen kann, wenn Probleme von weltbewegender Bedeutung, von grösster ideeller Tragweite, in gewissem Sinne höchste Probleme, die eine Menschenbrust bewegen können, hier in eine technisch-ökonomische "Produk-

tivitäts"-Frage verwandelt und zu einem Gegenstand der Diskussion einer Fachdisziplin ... gemacht werden." (S 419).

I sin nærmere udformning afspejler værdifrihedskravet hos Weber også dennes interesse for værdierne som positive faktorer. Parallelt med kravene om hhv. videnskabens værdifrihed og værdiernes videnskabsfrihed kan man her skelne mellem krav om hhv. forskningsprocessens og forskningsresultaternes værdifrihed. Det første krav udmøntes af Weber først og fremmest i en begrebskritik, idet han angriber anvendelsen af videnskabelige begreber, der ikke i sig selv er operationelle, men anvendes, som om de var det, dvs. får indkoblet udeklarerede værdipræmisser (W 55-56, 60-61, 518-27). Kravet om forskningsresultaternes værdifrihed, hvor Weber vender sig imod enhver vurderende konklusion som legitimt resultat af en videnskabelig undersøgelse, konkretiseres hyppigere. Man kan her specielt nævne Webers afstandtagen fra den yngre historiske skoles (herunder de såkaldte "katedersocialister"s) fremskridtstro: af fastslåede udviklingstendenser kan man efter hans mening ikke udlede noget som helst mht. det ønskelige eller moralsk rigtige i en sådan konstateret udvikling (W 512). Han angriber også i denne forbindelse den beslægtede opfattelse, at en tiltagende enighed om de konkrete etiske målestokke skulle betyde, at disse sidste blev mere "objektive" (W 501-02). Bag denne afvisning ligger Webers tanke om den principielle værdikonflikt, dvs. om det videnskabeligt umulige i at definere et værdistandpunkt, som ikke står i konflikt med noget andet standpunkt. Eksistensen af "objektive værdier" (i denne forstand) er altså iflg. Weber en umulighed (f.eks. W 153-55, 507)¹⁾.

Dette synspunkt kommer allerede klart til udtryk i Webers tiltrædelsesforelæsning i Freiburg 1894, altså længe før hans rent metodologiske interesse kan spores i hans produktion (P 1-25). I

1) Forholdet mellem tanken om en principiel værdikonflikt og om værdifrihed i videnskaben er ret kompliceret; der er vistnok tale om to forskelligt formulerede sider af samme grundlæggende princip.

denne forelæsning problemiserer han, ud fra en bestemt politisk opfattelse, kraftigt imod den tanke, at nationaløkonomien skulle kunne opstille objektive værdimålestokke for den økonomiske politik: "Die Wissenschaft von der Volkswirtschaftspolitik ist eine politische Wissenschaft." (P 14).

Mht. overholdelsen af værdifrihedskravet er det værd at mærke sig, at Weber begrænser kravets gyldighed til de områder, hvor videnskaben må anses for eneste legitime værdipræmis, dvs. først og fremmest i videnskabelige værker. Hvor f.eks. pædagogiske mål optræder ved siden af de rent videnskabelige (således i universitetsundervisningen), gælder værdifrihedskravet ikke i sin rene form (W 491, 497). Webers diskussion af universitetslæreres praktiske vurderinger under forelæsningserne ("Kathedervurderungen") falder af denne grund uden for den foreliggende diskussion.

Indenfor det område, hvor værdifrihedskravet efter disse synspunkter kan antages at gælde, konkretiserer Weber overholdelsen deraf til overholdelsen af følgende to krav: Dels skal forskeren gøre sig selv og andre klart, hvilken værdimålestok han anlægger, hvis og når han formulerer praktiske vurderinger; og dels skal han omhyggeligt gøre opmærksom på, hvornår han vurderer, og hvornår han igen befinder sig på det rent videnskabelige område (W 157, 490, 497-98). Webers værdifrihedskrav implicerer altså intet forbud mod at videnskabsmanden formulerer vurderinger, men kun en erkendelse af, hvornår det er mennesket, og hvornår det er videnskabsmanden, der taler (W 157, 509-10). Man kan sige, at der herved forudsættes en rolleskizofreni hos såvel forsker som læser. Karakteristisk er det, at Weber, i overensstemmelse med sin ovf. nævnte ulyst til at beskæftige sig med værdifrihedsproblematikkens "tekniske" side, ikke nærmere diskuterer muligheden for at overholde værdifrihedskravet eller i det mindste for at øge det værdifrie element i de videnskabelige arbejder; tværtimod analogiserer han værdifrihedskravet med de etiske krav, hvis gyldighed netop ikke anfægtes af deres eventuelle uopnåelighed (W 151, 197-98): videnskabens værdifrihed er et ægte ideal, og dets "tek-

niske" komponent tilsvarende underordnet.¹⁾

3. Værdier som legitimt element i videnskaben: værdiforbindelse.

Som det vil være fremgået, bygger Webers værdifrihedskrav ikke på en principiel underkendelse af værdielementers betydning; tværtimod betonar han udtrykkeligt værdien af et autonomt engagement; og også på videnskabens område præges hans opfattelse snarere af en reaktion mod positivismen og dermed et forsvar for det værdibetonede i samfundsvidenskaberne. På den anden side må han afvise egentlige praktiske vurderinger som led i den videnskabelige proces eller fremstilling, fordi de ville ødelægge muligheden for videnskabelig objektivitet. Problemet bliver altså for ham at introducere værdielementer i videnskaben, uden at dennes objektivitet går tabt.

Ved løsningen af dette problem bygger Weber i høj grad²⁾ på historieteoretikeren og filosofen Heinrich Rickerts tanker om adskillelsen mellem natur- og kultur(samfunds-)videnskaber. Rickerts hovedtanke er, at kulturvidenskabernes faste kriterium for udvælgelse af videnskabelige objekter er disses relevans i forhold til kulturværdi (der for Rickert er af objektiv karakter), samfundsvidenskaberne foretager altså, hvad Rickert kalder en værdiforbindelse (Wertbeziehung). Under f.eks. kulturværdien politik fremhæves de politisk relevante sider af det betragtede fænomen. Der er her ikke tale om, at det pågældende fænomen vurderes positivt eller negativt, men kun at det "vurderes" som interessant, som værd at beskæftige sig med.

1) En anden årsag til den manglende operationalisering af værdifrihedskravet kan måske findes i det forhold, at Weber mht. forskningsprocessens værdifrihed koncentrerer sig om begrebsdannelsen. Hermed bliver overholdelsen af kravet i høj grad et spørgsmål om indadvendt intellektuel tugt og askese.

2) Afhængigheden er dog efter min mening ikke nær så stærk som de terminologiske overensstemmelser kunne forlede til at tro.

Weber overtager denne tankegang, men i afsvækket form: han må som ovf. nævnt afvise enhver tanke om objektive værdier, og hvad han formulerer er i virkeligheden en aspektteori, der bygger på følgende synspunkter:

Virkeligheden er for mangfoldig til at kunne betragtes eller beskrives i sin totalitet (f.eks. W 171). Enhver videnskab anlægger derfor, bevidst eller ubevidst, bestemte aspekter ved behandlingen af sit stof (f.eks. W 175, 213). Og da aspekterne er afsvækkede værdisynspunkter, dvs. impliceret valg, medfører den ovf. nævnte værdikonflikt, at intet aspekt eller kompleks af aspekter kan gøre krav på at formidle hele virkeligheden (W 184-85, 213-14, 262, 592). I denne forstand er samfundsvidenskaberne subjektivt funderede. Men inden for det valgte aspekt hører subjektiviteten op: at man aldrig kan formidle hele sandheden betyder ikke, at man overhovedet ikke kan formidle objektiv erkendelse¹⁾ (W 183-84).

Interessant er det, også fra en moderne synsvinkel, at spørge, hvilke kriterier forskeren kan antages at lægge til grund ved valget af videnskabeligt aspekt. Weber skitserer her under anvendelse af Rickerts terminologi en opfattelse, der efter min mening i forbavsende høj grad imødekommer en senere tids krav om samfundsrelevant videnskab, uden dog at prisgive forskerens personlighed som bestemmende faktor. Hans udgangspunkt er det samme som ved aspektteorien: enhver forsker befinder sig i en samtid, der er for mangfoldig og uoverskuelig til, at han kan opfatte den i dens totalitet. Han foretager derfor et udvalg deraf, på baggrund af mere eller mindre bevidste værdisynspunkter, der kan være af "svækket", teoretisk karakter og blot give sig udslag i en akademisk interesse, eller overordentlig praktisk engagerede og følelsesladede. Den del af samtiden, der på denne måde tiltrækker sig opmærksomheden, betegner Weber som forskerens samtids"kultur" (W 213). Det er denne kultur og dens problemer - der altså meget vel kan være af praktisk art - der bestemmer samfundsforskerens udvalg af materiale, idet

1) Det sandhedsbegreb, der ligger implicit i denne opfattelse, nærmer sig efter min mening kraftigt til det motiverede positivistiske, som også normalt er gældende i nyere samfundsvidenskab.

dette enten under de pågældende kultursynspunkter er direkte relevant, eller indirekte relevant derved, at det har en eller anden formodet årsagssammenhæng med direkte relevante fænomener. Som eksempel på forskning ledet af sådanne kultursynspunkter kan nævnes Webers egen undersøgelse over den moderne, rationelle økonomiske kulturs opståen og betydning, herunder over de ikke-rationelle (protestantisk-religiøse) faktorer, som kan antages at have spillet en rolle ved dens fremvækst.

4. Nogle nyere kommentarer til Webers tanker.

De angreb, der har været rettet mod Webers tanker om værdifrihed i videnskaben, kan deles i to grupper, alt efter om de vedrører spørgsmål om forskerens holdning uden for eller inden for sin forskning.

Mht. den første gruppe har man fra forskellig side¹⁾ beskyldt Weber for værdi-nihilisme, og for med sit værdifrihedskrav at ville gøre forskerne til åndelige eunukker uden selvstændige meninger; fra marxistisk hold²⁾ har man på tilsvarende måde anklaget Weber for med sit værdifrihedskrav at rense videnskaben for endogene vurderinger og dermed at overlade den til enhver exogen vurdering, m.a.o. at reducere den til et lydigt og blindt redskab for enhver magthaver, uafhængigt af dennes politiske eller moralske intentioner. Som det vil være fremgået af det foregående, bygger disse anklager på en grov forenkling: Webers betoning af værdisfærens og det personlige engagements betydning er i sig selv et tilstrækkeligt modargument mod anklagen for værdinihilisme; hertil kommer, at man hos Weber kan finde direkte opfordringer, ja krav til forskeren om personlig stillingtagen ved siden af sin forskning (f.eks. W 493). Forskeren er og bør efter Webers mening altså altid tillige være vurderende menneske, og som menneske har han ret og pligt til at engagere sig. Tillige betyder denne rolledeling, at det må være forskeren-som-menneske, ikke i sin videnskabelige kapacitet, der afgør hvornår og i hvis tjeneste han agter at fungere som værdi-

1) Således Leo Strauss, Natural Right and History, Chicago 1950, pp. 41-47 og Eric Voegelin, The New Science of Politics, Chicago 1952, p. 20.

2) Således f.eks. Jürgen Habermas og Herbert Marcuse på sociolog-kongressen i Heidelberg 1964 (Max Weber und die Soziologie heute, Tübingen 1965, pp. 74-81, 161-80).

fri forsker. Videnskaben kan efter Webers mening ikke bevise sin egen værdi; og ansvaret for at antage den videnskabelige stræben efter objektiv sandhed som eneste værdipræmis, altså antage rollen som forsker, må derfor lægges uden for videnskabssfæren, på forskeren-som-menneske. Forskeren som menneske er dermed altid ansvarlig for den forudsælige brug, der vil blive gjort af hans forskning - men vel at mærke ansvarlig som menneske; som forsker er han alene underkastet videnskabens immanente normer: sandhedskriterierne.

Mht. den anden gruppe af indvendinger, der omhandler forskerens forhold inden for videnskaben, har man først og fremmest fæstnet sig ved den meget abstrakte og etisk-moralske udformning af værdifrihedskravet hos Weber og efterlyst en egentlig deklaring af de aspekter, der anlægges af forskeren, samt eventuelt andre forsøg på at eliminere vurderende elementer i forskningen:¹⁾ den opfattelse, som her skinner igennem, er altså en implicit identificering af vurdering og værdiforbindelse og et forsøg på at underkaste den sidste de samme begrænsninger i forhold til videnskaben som de første. Skønt denne opfattelse strengt taget er ukorrekt (jfr. f.eks. W 50, 155, 199), er det sikkert nok, at der her er tale om et punkt, hvor Weber står ret svagt, fordi hans abstrakte diskussion fører ham uden om de praktiske problemstillinger, hvor adskillelsen mellem værdiforbindelse og vurdering er mindre klar end i den rene videnskabsteori. På den anden side kan man indvende, at de forfattere, der bevidst deklarerer deres vurderende udgangspunkter og aspektvalg forud for den egentlige redegørelse for undersøgelsen, kan lulle sig ind i en falsk tryghedsfølelse: den ubevidste bias og vurderende slagside forsvinder endnu mere effektivt ud af opmærksomhedsfeltet.

1) Jfr. f.eks. Ralf Dahrendorf, "Sozialwissenschaft und Werturteil", Pfade aus Utopia, München 1967, pp. 84-85.

5. Konklusion.

Det efter min mening væsentligste moment i forbindelse med Webers krav om videnskabens værdifrihed er erkendelsen af, at værdiproblemet, og dermed i yderste instans det politiske problem, er centralt for hele hans diskussion. Værdisfæren og hensynet til værdiernes autonomi er mindst lige så vigtige motiver for ham som videnskabssfæren og hensynet til dens objektivitet.

Skal man herudover fastslå det specifikt moderne i værdifrihedskravet, ligger det for mig at se først og fremmest i tanken om den principielle værdikonflikt og ikke mindst i de konsekvenser, der drages heraf: ved valget af enhver værdi og ethvert aspekt udelukkes andre værdier og aspekter: ethvert valg medfører omkostninger. Den naive mål-middel-tænkning er hermed i realiteten forladt. I omkostningsprincippet ligger igen en interesse for alternativet, som i yderste instans kan ses som parallel med f.eks. den funktionalistiske teori og dens understregning af vigtigheden af at fastslå alternative strukturer, der varetager samme funktioner som de primært undersøgte. Hvad man kunne kalde "lateral" tænkning er fælles for begge disse tankeretninger.

Litteratur. (Bogstaverne i marginen angiver anvendte forkortelser i artiklen).

De nævnte indlæg fra Webers hånd findes, sammen med adskillige andre, i Max Weber, Gesammelte Aufsätze zur Wissenschaftslehre, Tübingen 1951 (2. udg.) eller 1968 (3. udg., uden noteapparat); en billigere paperback-udgave af de væsentligste af disse artikler, og overskueligt sammenstillede dele af flere af de øvrige, er Max Weber, Methodologische Schriften, Frankfurt (S. Fischer) 1968. Referatet af kongressen i Wien 1909 er aftrykt i Max Weber, Gesammelte Aufsätze zur Soziologie und Sozialpolitik, Tübingen 1924. Afhandlingen "Politik als Beruf", der er af en vis betydning for bedømmelsen af baggrunden for værdifrihedskravet, findes, tillige med en lang række politisk-engagerede indlæg fra Webers hånd, i Max Weber, Gesammelte Politische Schriften, Tübingen 1958. Et nyttigt samleværk, der indeholder de fleste relevante artikler eller dele af artikler i forbindelse med værdifrihedsdiskussionen, såvel som

5. Konklusion.

Det efter min mening væsentligste moment i forbindelse med Webers krav om videnskabens værdifrihed er erkendelsen af, at værdiproblemet, og dermed i yderste instans det politiske problem, er centralt for hele hans diskussion. Værdisfæren og hensynet til værdiernes autonomi er mindst lige så vigtige motiver for ham som videnskabssfæren og hensynet til dens objektivitet.

Skal man herudover fastslå det specifikt moderne i værdifrihedskravet, ligger det for mig at se først og fremmest i tanken om den principielle værdikonflikt og ikke mindst i de konsekvenser, der drages heraf: ved valget af enhver værdi og ethvert aspekt udelukkes andre værdier og aspekter: ethvert valg medfører omkostninger. Den naive mål-middel-tænkning er hermed i realiteten forladt. I omkostningsprincippet ligger igen en interesse for alternativet, som i yderste instans kan ses som parallel med f.eks. den funktionalistiske teori og dens understregning af vigtigheden af at fastslå alternative strukturer, der varetager samme funktioner som de primært undersøgte. Hvad man kunne kalde "lateral" tænkning er fælles for begge disse tankeretninger.

Litteratur. (Bogstaverne i marginen angiver anvendte forkortelser i artiklen).

De nævnte indlæg fra Webers hånd findes, sammen med adskillige andre, i Max Weber, Gesammelte Aufsätze zur Wissenschaftslehre, Tübingen 1951 (2. udg.) eller 1968 (3. udg., uden noteapparat); en billigere paperback-udgave af de væsentligste af disse artikler, og overskueligt sammenstillede dele af flere af de øvrige, er Max Weber, Methodologische Schriften, Frankfurt (S. Fischer) 1968. Referatet af kongressen i Wien 1909 er aftrykt i Max Weber, Gesammelte Aufsätze zur Soziologie und Sozialpolitik, Tübingen 1924. Afhandlingen "Politik als Beruf", der er af en vis betydning for bedømmelsen af baggrunden for værdifrihedskravet, findes, tillige med en lang række politisk-engagerede indlæg fra Webers hånd, i Max Weber, Gesammelte Politische Schriften, Tübingen 1958. Et nyttigt samleværk, der indeholder de fleste relevante artikler eller dele af artikler i forbindelse med værdifrihedsdiskussionen, såvel som

mange andre interessante udpluk af Webers produktion, og som desuden har den eneste fuldstændige bibliografi over Webers egne værker, er Max Weber, Soziologie. Weltgeschichtliche Analysen. Politik, Stuttgart (Kröner) 1964 (eller senere udgaver).

Inden for sekundærlitteraturen er feltet uhyre stort. Den klassiske fremstilling af Webers videnskabsteori, Alexander v. Schelting, Max Webers Wissenschaftslehre, Tübingen 1934, er stadig på en række punkter uovertruffen, men næsten ulæselig for den, der ikke vil ofre større dele af sin tilværelse på studiet af Weber. Udmærket, ikke mindst mht. værdifrihedskravet, er også en nyudkommen billigbog, Friedrich Jonas, Geschichte der Soziologie IV, Hamburg (Rowohlt's deutsche Enzyklopädie) 1968, hvor der på 30 sider gøres glimrende rede for Webers metodologiske betydning og særpræg. I øvrigt kan nævnes Ed. Baumgarten, Max Weber. Werk und Person, Tübingen 1964, et mammutværk af svingende kvalitet, samt de to samleværker Max Weber und die Soziologie heute, Tübingen 1965 og Max Weber, Gedächtnisschrift der Universität München, Berlin 1966. Engelsksproget litteratur om Webers værdifrihedskrav vil efter min erfaring ofte være behæftet med væsentlige mangler.